

PALANGADAN KASABAYA ARÇAR (ŞERİYYE SİCİLLERİ VE TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE)

Doç. Dr. Hava SELÇUK*

Öz

Bu araştırmada, günümüzde Bulgaristan sınırları dâhilinde küçük bir yerleşim birimi olan Arçar'ın XVIII. ve XIX. yüzyılın ortalarındaki demografik, sosyo-ekonomik yapısı incelenmiştir. Çalışmanın kaynakları dönemin Şeriyye Sicilleri (defterde 1798 yılından başlayıp 1828 yılına kadar devam eden miras davaları, aile, vesayet, adlî olaylar, görevli tayinleri, vergi vb. konuların yer aldığı iktisadî ve içtimaî olayları içeren belgeler bulunmaktadır) ve 1844–1845 (1260–1261) yıllarında yapılan sayımların sonunda düzenlenen “Arçar Temettuat Defteri”dir. Adı geçen defterin verdiği bilgiler doğrultusunda Arçar Kasabası'nın Osmanlı iskân siyaseti ve yerleşimi açısından da bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Başlangıçta bir palanga olan kasaba, stratejik önemini özellikle Tuna kıyısında olması münasebetiyle Osmanlı Devleti'nin elinden çıkana kadar muhafaza etmiştir. Arçar Palangası 100 yıllık süre zarfında sıradan bir yerleşim birimi olmaktan ziyade askeri yerleşim birimi olarak mevcudiyetini sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Arçar, Palanga, Şeriyye Sicili, Temettuat Defteri, İskân.

From Palaga to town:Archar

(According to Seriiya Sicili and Temettuat Register Archar)

Abstract

In this study, demographic and socio-economical structure of Arçar, what is a small settlement within Bulgaria, in 18th and mid-19th century is researched. Main sources of the study are Şeriyye Registry (The record book in question includes documents covering such the economic and social events as heritage cases, family, tutelage, judicial cases, appointment decisions of some officials, tax) of the period (from year 1798 to 1828) and “Archar Book of Temettuat” composed after 1844-1845 censal inspections. Under the lights of the information obtained from the subject book, Archar Village is evaluated in terms of Ottoman settling policy. The town, which was a burton at first, has maintained its

---

* Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

strategic importance until it has parted from Ottoman Empire. Burton of Archar has existed as a military settlement rather than a civil settlement during the subject 100 year period.

Keywords: Archar, Burton, Şer'iyya Registry, Temettuat Book, Settlement.

Giriş

Arçar, Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında, Tuna Nehri kenarında bulunan Vidin'de Lom ile merkez Vidin Kazası arasında bir yerleşim merkezidir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Tuna Nehri kenarında Osmanlı Devleti'nin önemli bir sınır şehri olan Vidin'e, fetihten itibaren Türkler iskân edilmiştir. Yalnız bu iskân daha çok Vidin'in merkezinde kale ve etrafında vuku bulmuştur. Vidin'e bağlı nahiye ve köyler eski durumunu muhafaza etmiş¹, stratejik önemi olan mevkiiler derbent şeklinde teşkilatlandırılarak iskâna tabi tutulmuştur. Arçar çok eski bir yerleşim birimi olmasına rağmen Osmanlı Devleti bu bölgeyi fethettiği zaman burası harabe halinde idi. Bu nedenle bölge, sadece stratejik önemine binaen bir derbent şeklinde teşkilatlandırılmıştı. Dolayısıyla Arçar Palangası kasaba olarak adlandırılmakla beraber, daha çok askeri bir garnizon görevi yürütmüş stratejik bir sınır karakoludur. Eldeki belgeler ve defterlerden istifade ederek bu kıyı yerleşim biriminin iskânı, burada ikamet eden kişilerin soyo-ekonomik durumları ortaya konulacaktır.

1.Arçar Palangası ve İskân

Şer'iyye Sicillerinde Arçar yerleşim birimi "Arçar Kasabası" veya "Arçar Palangası" şeklinde kullanılmaktadır. Bu yerleşim biriminin bir derbent olduğu da kaynaklarda zikredilmektedir. Etrafı hendeklerle çevrilmiş ağaç ve topraktan yapılan istihkâma verilen ad olan palanga, Hüseyin Kazım Bey'in "Türk Lûgati"inde "*Macarca bir kelime olduğu belirtilerek ağaç ve toprakla yapılan, etrafı hendek olan, istihkâm ve siper; bu tarzda bir istihkâm ile muhat olan kasaba*" suretinde izah edilmiştir². XVI. ve XVIII. Yüzyıllar arasında Osmanlı topraklarında Türklerin oturdukları bölgelerdeki palangaları konu alan çalışmasında Olga Zıroevic, palangaların özellikleri hakkında şunları söylemektedir: *Sırp tarihçisi Stojan Novakovic'e göre palanga kelimesinin kökeni, eski Yunanca'daki ağaç kütüğü ya da ağaç gövdesi anlamına gelen falanx, falangos kelimelerinden gelmektedir. Novakovic'e göre Türkler bu kelimeyi*

¹ Hava Selçuk, Vidin'de Toplumsal Hayat: 13 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre (1698–1699), *Karadeniz*, Sayı: 14, 2012, s. 27–28.

² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, İstanbul 1977, s. 752.

Sırpça'dan almışlardır. Macar Türkolog Lajos Fekete bu sözcüğe daha XIII. Yüzyıl sonlarından itibaren Macar dokümanlarında rastladığından, Türklerin uzun süre kelimeyi bu haliyle kullandıklarından, aynı kelimenin süreç içinde palangaya dönüştüğünden bahsetmektedir³. Osmanlı Devletinde daha çok sınır bölgelerinde ve önemli kavşaklarda kurulmuş olan palangalar, XVI. ve XVII. yüzyıllarda en çok bugünkü Macaristan, Romanya, Yugoslavya, Ukrayna, Boğdan bölgelerinde bulunuyordu. Sürekli olarak huzursuz bir sınır bölgesinin varlığı ve eşkıyalık olaylarındaki artış, Türkleri ucuz ve pratik bir biçimde müstahkem mevkieler yapımına zorlamıştı. Çok büyük, zengin, bayındır palangaların yanı sıra köyleri hatırlatacak kadar küçükleri de bulunuyordu. Palangaların çoğunun gelişmesiyle küçük ya da büyük şehirler ortaya çıkmıştır. Bazı palangalar zaman içinde tümüyle ortadan kalkarken, bazılarında ise günümüze sadece köyler kalmıştır⁴.

XVII. yüzyılda özellikle ulaşım yollarının kesişme noktaları gibi önemli bölgelerde palanga sayısında büyük artış olduğu, yine bu yüzyıl içinde az sayıda palanga taştan yapılmış kalelere hatta şehirlere dönüşürken küçük bir kısmının da terk edildiği görülmektedir. Palangalarda, cephane, mühimmat ve besin depoları ile meskenlerin yanında, palanganın önemi ve büyüklüğüne orantılı miktarda, İslami mimarinin özelliklerini yansıtan cami, mescit, medrese, mektep, hamam ve han yapıları bulunmaktaydı. Osmanlı dönemi palangalarındaki halk reaya statüsünde olabileceği gibi, bazı vergi kolaylıklarından da yararlanabilmekteydi. Bir palanganın Müslüman ya da Hıristiyan halkı, tehlikeli bölgelerde asayiş koruma gibi belirli bir hizmetle yükümlü olabilirdi. Bu tür görevleri olan palanga halkı önemli vergi muafiyetlerinden yararlanabildiği gibi, feodal vergileri de asgari düzeyde öderlerdi⁵. Diğer taraftan Derbent, Osmanlı Devletinde yolların ve seyahat emniyetinin sağlanması için bir kale şeklinde düzenlenmiş karakollara verilen addır. Derbent isminin Osmanlı vesikalarında XV. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Farsça der (geçit) ve bend (tutma) kelimelerinden meydana gelmiş olup engel, geçit, boğaz, set, sınır bölgeleri, dağlar arasında güçlükle geçilen yerlerle istihkâm mevkileri için kullanılmıştır. Türkçe karşılığı ise belen kelimesiyle ifade edilmektedir⁶. Osmanlı devleti derbent adı verilen organizasyonlara kuruluş devrini müteakip büyük önem vermiştir. Esas

³ Olga Ziroevic, "Palanga", (La Ville Balkanique, 15.-19. Siécle Studia Balkanica 3, Sofya,1970), (Çev: Murat Özyüksel), *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı: 44, İletişim Yay., İstanbul 1987, s. 48-50.

⁴ Ziroevic, *agm.*, s. 48-50.

⁵ Ziroevic, *agm.*, s. 50.

⁶ Yusuf Halaçoğlu, "Derbent", *DİA*, C.9, 162-164; s.Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 191.

amaç yol güvenliğinin sağlanması olsa da ıssız bölgelerin şenlendirilmesi de diğer bir nihai amaç olmuştur. Osmanlı Devleti derbentleri iki ana grup dâhilinde değerlendirmiştir. Birincisini yurtluk ve ocaklık şeklinde tımar yoluyla tasarruf olunan derbentler oluşturur. İkinci ise muafiyet usulü ile tevcih edilen ve tehlikeli bölgelere yerleştirilen halkın o bölgeyi muhafaza ile görevlendirildiği derbentlerdir. İkinci grup derbentler vakıf ve has topraklar üzerinde veya kimsenin tasarrufunda olmayan bölgelerde tesis edilirdi⁷.

Arçar Palangasında mütemekkin halk yerleşim birimlerinin statüsünden kaynaklanan haklarının ihlal edilmemesi için mahkemeye müracaat etmiştir. Arçar Palangasının derbent statüsünde bir yerleşim birimi olduğunu ifade eden belge şu şekildedir: 20 Zilhicce 1117(4 Nisan 1706) tarihinde Arçar imamının önderliğinde bölge halkı mahkemeye müracaat etmiştir. Arçar palangası olarak bilenen derbentte ikamet ettiklerini, ziraat ve üretim vasıtasıyla elde ettikleri ürünlerini başka kazalara satmak için palangadan ayrıldıklarında, burada görevli bulunan dizdar ve askerler kendilerinden “*barut ve kurşun akçesi*” adıyla vergi talep ettiğini ifade etmişlerdir. Derbent statüsündeki bu yerleşim biriminde bulunan askerlerin ulufelerinin bulunduğu ve eski tarihlerden itibaren böyle bir vergi vermediklerini söyleyerek dizdarın kendilerine zulüm ettiğini mahkeme huzurunda şikâyet etmişlerdir. Yapılan inceleme neticesinde Arçar palangasının derbent statüsünde olup bu tür vergilerin alınmadığı sicile kayıt edilmiştir⁸.

Önemli bir coğrafyacı olan İbrahim Hamdi Bartınlı eserinde Arçar’dan şu şekilde bahsetmektedir: “*Vidin ile Lom’un tam ortasında ve her ikisine de altışar saatlik mesafede olan Arçar Tuna’ya yakın dağlık bir mevkiye menzil yeridir. 1721-1722 yıllarında sınır kalesi durumuna gelen Vidin Kalesini güçlendirmek için çok miktarda büyük taşa ihtiyaç duyulmuş ve bu taşların Vidin muhafızı Kara Mehmed Paşa tarafından Arçar’daki kalenin taşlarını çıkartarak Vidin’e üstü açık gemilerle nakledilerek kale yapımında kullanılmıştır*”. Ancak İbrahim Hamdi’yi şaşırtan orman içinde küçük bir kule görünümünde olan Arçar’ın yıkılmaya başladığında toprağın altında kalmış büyük bir kale olduğunun anlaşılmasıdır. Osmanlının Rumeli’ye geçmesinden bu yana Arçar’da bir kalenin bilinmediğini aktaran yazar, aynı zamanda Arçar’da bu irilikte bir kale inşa edilmesinin zorluğunu hayretler içinde ifade eder. Osmanlı döneminde böyle bir kalenin bilinmemesi gibi sebeplerle İbrahim Hamdi Bartınlı kalenin bin seneden beri toprağın altında harap bir şekilde kaldığına inanmıştır. Osmanlı döneminde bu kalenin varlığından haberdar olmadığını vurgulayan yazar, bu bağlamda kalede

⁷ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı*, İstanbul 1990, s. 23-30

⁸ 38 Numaralı *Vidin Şeriyye Sicili*, s. 86-87.

bulunan sikkenin Osmanlılara ait olmadığını yönündeki inancını ima etmektedir. Bartınlı Arçar'ın hemen yakınındaki Tuna kenarında ve kum içinde Kömür Adası isimli bir yerden bahsetmektedir. Sürekli duman tüten bu yerde parça parça kömür ve bol miktarda odun çıkarılmaktaydı”⁹.

Arçar'ın Roma döneminde kalesi olan önemli bir yerleşim birimi olduğunu fakat daha sonraları eski önemi yitirerek sadece Tuna Nehri kıyısında olması münasebetiyle stratejik önemine binaen Osmanlılar tarafından küçük bir yerleşim birimi haline getirildiği görülmektedir. Zira buradan çıkarılan taşlarla buraya bir kale yapılmaktan ziyade Vidin Kalesinin yapımında kullanılması bunu doğrulamaktadır.

1135 (1722–1723) tarihli belgede Arçar Palangasında yeni kurulan Cami-i Şehriyârî Mahallesinden bahsedilmektedir. Cami-i Şehriyârî Mahallesi'ne yerleşen kişiler, Arçar İmamı vasıtasıyla sundukları arzuhallerinde “*ahar diyarlardan geliüp palanga-i mezburede tavattun etmiş fukaradan olduğumuzdan ba-mürafai teâli cenazemiz vaki' olduk da meyyit gasline su ısıtmak için bütün palanga ahalisinde bir kazgan bulunmamağla bir kazgana ziyade muhtaç fukaraları olduğumuzdan .... Cami-i mezbur kayyumunda hıfz olunmak üzere Vidin cebehanesinden bir kazgan ihsan buyrulmak babında ferman-ı şerifleri niyaz olunur.*”¹⁰ diyerek durumların arz etmişlerdir. Bu tarihlerde bölgede yeni iskâna tabi tutulan kişilerin içinde buldukları sıkıntılı durumu aşmak amacıyla devletten yardım istedikleri görülmektedir.

1140–41(1727–1728) tarihli belgede ise Darü'l-harb bölgesinden iken Darü'l-islam Arçar bölgesine gelip yerleşmiş 26 nefer gayrimüslim'in kendilerine “*istimalet*”¹¹ verilmesi için talepte bulunmuşlardır. Hükümdara sundukları arzuhallerinde “*birkaç seneye değin mütemekkin oluncaya dek istimalet verilüp cizye ve sair teklaifden*” muaf tutulmaları hususunda ferman istemişlerdir”¹². Arçar

⁹ M. Yaşar Ertaş, “İbrahim Hamdi'ye Göre Silistre'den Vidin'e Tuna Kıyısındaki Osmanlı Şehirleri”, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Bildirileri*, Eskişehir 2005, s. 249–250.

¹⁰ 43 Numaralı Vidin Şerhiye Sicili, s. 70

¹¹ Pratikte uygulanan daha sonra yazılı vesikalarda geçen istimalet politikası, şehir, kasaba veya kişilere verilen istimalet-nâmeler ile devletin tam güvencesi altına alınmıştır. Bu istimaletnâme veya istimalet kâğıdı gibi resmî yazılarla da belgelenir, böylece devletin tebaasına taahhüdü resmiyet kazanmış olurdu. Selanikli Mustafa Efendi, *Tarih-i Selaniki (1595-1600)*, C. II, Hazırlayan: Mehmet İpşirli, TTK, Ankara 1999, s. 586, 769; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat: Tahlil ve Metin (1066–1116/1656-1704)*, Haz. Abdulkadir Özcan, TTK, Ankara 1995, s. 289, 317.

¹² 19 Numaralı Vidin Şerhiye Sicili, s. 79

Palangasına savaş bölgelerinden veya başka ülkelerden gelen Müslüman ve gayrimüslim kişiler bir takım imtiyazlarla yerleştirilmişlerdir. Bu sayede yerleşim biriminin iskânı sağlanmış oluyordu.

Arçar Palangası küçük bir yerleşim birimi olduğundan bölgede yaşayan halkın inancından kaynaklanan bir takım ihtiyaçları için Vidin bölgesinden görevliler tayin edilmişti. Nitekim 1759 tarihli bir belgede Arçar Palangasında mevcut olan Cami-i Şerifte Ramazan ayında sahur bekçiliği görevi için Mehmed bin Numan Çavuş görevlendirilmiştir¹³.

Arçar Palangasında yaşayan gayrimüslimlerin sayısı çok az idi. Bunlar varoş adı verilen palanganın yakınlarında ikamet etmekteydiler. Vidin, Lom ve Arçar'da seksen altı senesine ait olmak üzere beş adet edna cizye evrakı dağıtıldığı kayıtlarda görülmektedir. 1187–1188(1773–1774)¹⁴. 7 Şevval sene 1209 (27 Nisan 1795) tarihinde Vidin ve tevabi Filordin ve Belgradcık ve Arçar palangaları ve Sahra ve Giryone mukataalarında Metrepolid olan Lipkon adlı rahip bulunmaktadır¹⁵. Dolayısıyla cizye evrakı ve daha önce belirtilen yerleşimler ile Arçar Palangasında az sayıda gayrimüslim olduğu görülmektedir.

2.Şer'iyye Sicillerinde Arçar Kasabası

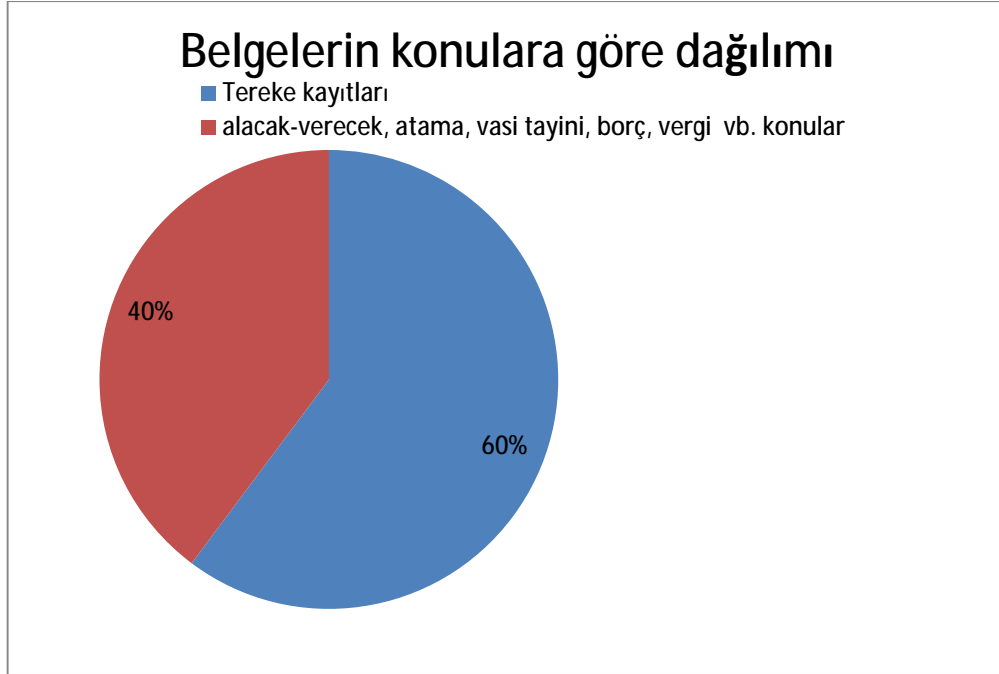
1715-1823 yıllık dönemi kapsayan 108 yıla ait toplam 93 adet belge Vidin'e ait şer'iyye siciline kayıt edilmiştir. Bu belgelerin çoğunluğunu tereke kayıtları oluşturmaktadır. 56 adet belge veraset ve tereke kayıtlarını içermektedir (Tablo-6 ve Tablo-7). Bunun yanı sıra alacak-verecek, vasi tayini, vekil tayini, dizdar tayini, boşanma gibi konuları da ihtiva eden 37 belge bulunmaktadır. Buna göre belgelerin %60'ı tereke, % 40'ı ise diğer konuları ihtiva etmektedir.

Tablo-1. Şer'iyye Sicilindeki Belgelerin konulara göre dağılımı

¹³ 346 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicili, s. 28

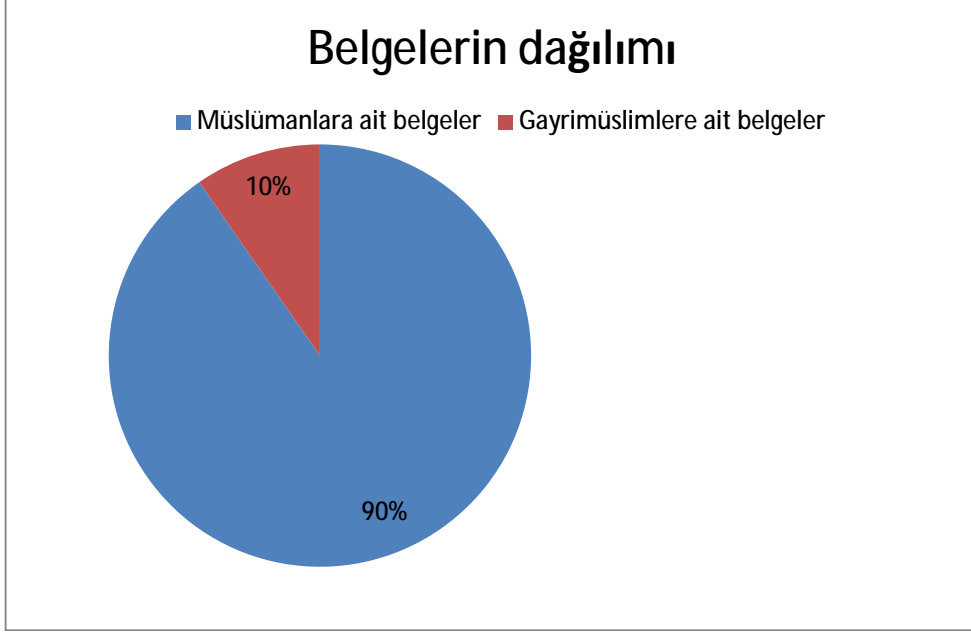
¹⁴ 71 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicili, s. 71-72

¹⁵ 167 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicili, s. 38

Belgelerden 9 adedi zimmlere ait iken geri kalan 84 belge Müslümanlara aittir. Buna göre belgelerin % 10'u gayrimüslimlere, % 90'ı Müslümanlara aittir. Belgelerin 14 tanesi kadınlara, 23 tanesi sivil Arçar mütemekkinlerine, 47 adet belge askeri zümreye ait kişilere aittir. Belgelerin % 51'ini askeri zümreye ait kişilere, % 49'u bölgede yaşayan sivillere aittir.

Tablo-2 Belgelerin Müslüman ve gayrimüslimlere göre dağılımı

Elimizde en erken tarihli 13 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicilinde Arçar, palanga olarak zikredilmektedir. Vidin ve çevresinde aynı tarihlerde mevcut palangalar şunlardır: Lomgrad Palangası, Kutlofça Kasabası Palangası, Lom Palangası, Arçar Palangası, Fethü'l-İslam'da Nehr Palangası¹⁶. Vidin sancağında Arçar Palangasında günlük 35 akçe ulufe ile dizdar olan Mustafa ölmüş, bu görev Mehmed Ahmed'e tevcih olunmuştur¹⁷.

Arçar palangasındaki dizdarın görevli ataması ile Tuna Kapudanı ilgilenmektedir. 1116 yılı Zilkadesinde (Şubat 1705) Vidin sancağında Arçar Palangasında yevmi 35 akçe ile dizdar olan Mehmed vefat etmiş yerine Abdullah nehr-i Tuna Kapudanı olan Eyüp Paşa tarafından görevlendirilmiştir. Onun vefatı halinde dizdarlığın Ahmed'e verileceği kayıt edilmiştir¹⁸.

¹⁶ 13 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicili, s. 34, 53, 56, 58, 59.

¹⁷ 13 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicili, s. 58.

¹⁸ 38 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicili, s. 27, 97.

Vidin kalesinde bulunan el-Hac Ferruh Mahallesi sakinlerinden 31 cemaatten Tavi Salih Beşe ibn-i Yakub adlı kişinin annesi Havva adlı hatun kendi malından satın aldığı “Mushaf-ı şerif”i Arçar Kasabasında sakine olan ve kızlara öğretmenlik yapan hoca hanımlara verilmesini şart eylemiş ve 20 Rebiyülâhır 1223 (15 Haziran 1808) yılında bu vakfı sicile kayıt ettirmiştir¹⁹.

Arçar Kasabasında yaşayan halkın büyük bir kısmı Müslümanlardan oluşmakta idi. Halkın % 50’si askeri görevlilerden müteşekkil idi. Kasabada kaynaklarda adı geçen bir adet Cami bulunmaktadır. Bunun yanında 1808 tarihli belgeden burada kız çocukların gittiği bir sıbyan mektebi de vardı. Kasaba camiinde görevli bulunan imam halkın devletle olan münasebetlerinde önemli bir devlet görevlisi konumundadır. Derbent olması nedeniyle kale dizdarı ve ona bağlı askeri görevliler burada ikamet etmektedir. Ayrıca farklı bölgelerden gelen gayrimüslim halk bu yerleşim birimine ya da varoş olarak adlandırılan kasabanın etrafına iskân edilmişlerdir. Fakat sayı itibarıyla oldukça azdırlar. Zira onlara ait her hangi bir ibadet haneye kayıtlarda rastlanmamıştır. Kasaba halkı kendi aralarındaki meselelerde veya devleti ilgilendiren hukuki konularda Vidin Şer’iyye Mahkemesini kullanmışlardır. Arçar Kasabasına ait her türlü mahkeme tutanakları Vidin Şer’iyye sicillerinde kayıtlıdır.

3. Arçar Kasabası Temettuat Defterinin Değerlendirmesi

Temettuat Defterleri şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, mezra ve çiftlik gibi yerleşim birimlerinde yaşayan tebaanın emlak, arazi ve hayvanlarının yazılmasından başka, hane reislerinin isim ve şöhretleri, unvanları, lakapları, meslekleri, resmi görevleri ve etnik yapıları gibi bütün ayrıntıların verildiği sosyal tarih açısından da önemli bir kaynaktır²⁰. Arçar Kasabasına ait Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan *ML.VRD.TMT.d, No:15910* numaralı defter Temettuat Defteridir. Defterde Arçar kasabasında ikamet eden halkın mal, mülk, arazi, hayvanları ve dükkânları teker teker kayıt edilmiştir. Kayıtlarda oğlu anlamına gelen “bin” kelimesi oldukça az kullanılmış çoğunlukla “veled” kelimesi tercih edilmiştir.

3.1. Kasabanın Demografik Yapısı

¹⁹ Hava Selçuk, *Yakınçağda Vidin (Darü'l-Cihad ve'l-Mücahidin Mahrusa-i Vidin), Balkanlarda Osmanlı Şehirleri*, (yayınlanacak); *53 Numaralı Vidin Şer'iyye Sicili*, s. 238.

²⁰ Mübahat Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C. I, Editör: E. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. 542.

Temettuat defterlerinde haneler hakkında bilgi bulunması nüfus yapısının analizine imkan sağlamaktadır. Defterlerde hane esaslı yazım sistemi kullanılmakla birlikte sadece hane reisleri yazılmış ve hane ile birlikte numara da kayıt edilmiştir. Ayrıca vergi vermeyecek durumda bulunan yaşlı, hasta, yetim kişilerde hane reisleri olarak kayıt edilmiştir. Hane sayısı bize nüfus yoğunluğu ve durumu hakkında değerlendirme olanağı sağlamaktadır. Sayımın yapıldığı tarihte Arçar kasabası Vidin muzafatından olarak zikredilmektedir. Kasabanın hepsi Müslüman-Türk nüfustan oluşan toplam 119 hane vardı²¹. Bunlardan 60 hanesi askeri zümre olarak kayıt edilmiştir. Kasaba nüfusunun % 50.4'ü askerî zümreden oluşmaktadır. Hane sayısından hareketle tahmini reel nüfusa ulaşmak mümkündür. Klasik Osmanlı kayıtlarında hane olarak elde edilen miktarları gerçek nüfusa dönüştürmek için hane toplamını ortalama 5 ile çarparak sonuç elde edilmekte idi. Ancak hane sahiplerinin mesleki konumlarına bakıldığında büyük bir kemsinin genç, dolayısıyla küçük aile yapısı arz ettiği anlaşılmaktadır. Hane sahipleri esnaf kollarının birçoğunda usta veya çırak konumundadır. Bunun yanı sıra neredeyse nüfusun yarısı askerdir. Hane miktarının Müslüman kesim için 3 ile çarpılması daha uygun görülmektedir²². Buna göre (119x3= 357) Arçar kasabasının nüfusu ortalama 350–400 civarındadır.

Hane reislerinin erkek olması sebebiyle onların isimleri üzerinde bir değerlendirme yapılabilmekteyiz. Kasabada en çok Ali, Ahmed ve Mehmed isimleri kullanılmaktadır.

Tablo- 3.Arçar Kasabasında Bulunan Hane Sahiplerinin İsimleri²³

Ahmed	14	İsmail	5	Said	1
Ali	14	Mustafa	5	Eyüb	1
Mehmed	11	Halil	4	Abdi	1
Süleyman	8	Selim	4	Veli	1
İbrahim	8	Salih	3	Yaşar	1
Hüseyin	8	Bekir	2	Yahya	1

²¹ *ML.VRD.TMT.d, No:15910, s. 1-15.*

²² Osman Köksal, "Balkanlarda Birlikte Yaşama Standardının Göstergesi Olarak XIX. Yüzyıl Ortalarında Bir Osmanlı Ordugâh Kasabasının Demografik, Sosyo-Ekonomik Panoraması", *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Bildirileri*, Eskişehir 2005, s. 219.

²³ *ML.VRD.TMT.d, No:15910, s. 1-15.*

Ömer	8	Reşid	2	Mahmud	1
Osman	8	Emin	1	Derviş	1
Hasan	6	Musa	1	Zekeriya	1
İbrahim	5	Abdurrahman	1	Emrullah	1
		Abdullah	1	Veysel	1

3.2. Kasabada Meslek Grupları

119 hane reisinin 54'ü yerli topçu nefer, 4 hane reisi topçu onbaşı, 1 hane topçu çavuşu, 1 hane topçu mülazımı olmak üzere toplam 60 hane askeri zümre olarak kayıt edilmiştir. Kasaba nüfusunun % 50,4'ü askerden oluşmaktadır. Topçu neferi 120 kuruş, topçu onbaşı 180 kuruş, topçu çavuş 300 ve topçu mülazımı 600 kuruş maaş almaktadırlar. Topçu askerlerinin 24'ü askeri görevlerinin yanı sıra bakkallık, araba kiracılığı, berber kalfalığı, ziraatçılık ve hasırcılık gibi mesleklerle uğraşmaktadırlar²⁴.

66 nolu hanede kayıtlı Hafız Zekeriya veled-i Süleyman Arçar kasabasının imamıdır. Kendisi geçen sene vergi vermemiş fakat kasaba halkı onun için 7 kuruş vergi vermişlerdir. Dolayısıyla kasabada bir caminin bulunduğunu söyleyebiliriz²⁵.

Tablo-4.Arçar Kasabasında Melek Dağılımı

Bakkal	5	Araba kiracısı	5	Ayak ticareti	2
Bakkal hizmetlisi	1	Berber kalfası	1	Ekmekçi	1
Arabacı	17	Berber ustası	1	Ashab-ı alâka	5
Debbağ kalfası	1	İmam	1	Celep	1
Erbab-ı ziraat	6	Hizmetkâr	5	Sefine taifesi	9
Debbağ ustası	1	Kahveci	2		

²⁴ *ML.VRD.TMT.d, No:15910, s. 1-15.*

²⁵ *ML.VRD.TMT.d, No:15910, s. 10.*

Daha çok yerli topçu neferi olarak kayıt edilen askeri zümrelerin askerlik mesleklerinin yanı sıra aracılık ile meşgul oldukları görülmektedir. Tuna sahilinde olması münasebetiyle 9 kişinin gemicilik işi ile uğraştıkları görülmektedir.

3.3. Ekonomik Durum ve Vergi

Temettuat vergisi hesaplanırken hane sahibinin tüm gelir kalemleri ayrı ayrı gösterilmekte, elde edilen toplam gelir üzerinden vergi-yi mahsusa adıyla özel bir vergi alınmakta idi. Vergiye tabi olan kalemler, ziraat ve hayvan, kira, sanat ve meslek ile maaş gelirlerinden oluşmaktadır. Arçar Kasabasının neredeyse kayıtlı kişilerin yarısı asker olduğu için devletten maaş alan bu kişilerin maaşları da gelirler arasında kayıt edilmiştir.

5 hane reisi ihtiyar olarak kayıt edilmiştir. Bu kişiler geçmiş yıl vergi vermişlerdir. 1260 yılı temettuatları da kayıt edilmiştir. 24 hane numarası ile kayıtlı Hüseyin veled-i Mehmed oldukça ihtiyar olduğu kayıt edilmiş, geçmiş yıl 2.20 kuruş vergi vermiş, bu sene tahrir olunan temettuatı 25 kuruştur. 79 hane numarası ile kayıtlı Hacı Reşid veled-i Abdullah çarıkçı mesleğini yapmaktadır; geçen yıl 2 kuruş vergi vermiştir, bu sene ki temettuatı ise 25 kuruştur. Arçar kazasında hane olarak kayıt edilmekle birlikte aslen oturduğu yer neresi ise orada kayıt edileceği defterde ifade edilmiştir. Mesela 39 nolu hanede kayıtlı Hüseyin veled-i Hasan ashab-ı alakadan olup Lom kazası emlak defterinde kayıt edileceği belirtilmiştir. 46 nolu hanede kayıtlı Said veled-i Mehmed ashab-ı alakadan olarak, Polmiye nahiyesi emlak defterine kayıt edileceği belirtilerek temettuatı kayıt edilmemiştir. Yine 64 nolu hanede kayıtlı Ali veled-i Mehmed ashab-ı alakadan olup, alakası Polmiye Nahiyesinde kayıt edilecektir. 77 nolu hanede kayıtlı Süleyman veled-i Hasan, Vidin'de Ayşe Kadın Mahallesinde kayıt edileceği belirtilmiştir²⁶.

Arçar kasabasında 63 nolu hanede kayıtlı el-Hac Bekir veled-i Tahir 2900 kuruş en yüksek temettuata sahip kişidir. Geçen sene 115 kuruş vergi vermiştir. 5 nolu hanede kayıtlı Ahmed veled-i Ömer asker olup bakkallık yapmaktadır; geçen sene 45 kuruş vergi vermiş, bu seneki temettuatı 1.620 kuruştur. 3. sırada 1 nolu hanede kayıtlı el-Hac İbrahim veled-i Halil gelmektedir ki geçen sene 100 kuruş vergi ödemiş bu seneki temettuatı 1.200 kuruştur.

Arçar kasabasının Sene-i sabıkda olan vergileri: 1500, Tahminen tahrir olunan temettuat: 27265. Askeri hizmete mensup hane reislerinin maaşı 8.100 kuruştur. Buna göre Arçar kasabasında ikamet eden hane reislerine ait 19.165 kuruşluk ticaret ve emlak geliri bulunmaktadır.

²⁶ *ML.VRD.TMT.d, No:15910, s. 5, 7, 8, 10, 12.*

Kira gelirleri arasında tarla, çayır, dükkân, han, mahzen, kahvehane, asiyab vb. kiraya verilebilen gayrimenkullerin gelirleri görülmektedir. 1 kahvehane, 7 kıta tarla, 6 adet dükkân kira gelirleri arasında kayıt edilmiştir. Dükkânların kira gelirleri 24 ile 60 kuruş arasında değişmektedir. 6 kişi kendi dükkânında ticaretle ile iştiğal etmektedir. 4 hane sahibi kendilerine ait dükkânları kiraya vermiştir. Kasabada 3 tane kahvehane bulunmaktadır. 13 adet dükkân bulunmaktadır. Yine 4 adet değirmen ve temettuatı 300 kuruş olan Yaylak bulunmaktadır. Ahmed veled-i Ömer ile Hacı Beğ Ağanın müşterek işlettikleri değirmenin geliri 50 kuruştur. El-Hac Bekir veled-i Tahir ile Ali veled-i Abdullah'ın Polmiye Nahiyesinde bir taş değirmeni bulunmaktadır. İsmail veled-i Hasan'a ait olan ve işletmesini kiraya verdiği iki taşlı değirmenin geliri 200 kuruştur.

3.4.Ziraat ve Hayvancılık

Zirai görüntüsü itibarıyla Arçar'da önemli ölçüde bağ ve çayırın varlığından söz edebiliriz. Toplam 63 dönüm bağ ve 289 araba çayır çıkarabilen arazisi mevcuttur. İklimin büyük baş hayvancılığa müsait oluşu sebebiyle kasabada 34 baş inek ve 8 baş manda bulunmaktadır. Sağmal inekler için 25, sağmal mandalar için 45 kuruş temettuat yazılmıştır. Koşum ve yük hayvanı olarak kısırak ve öküz bulunmaktadır. Ziraatla uğraşan 21 aileye at 21 çift öküz bulunmaktadır. Toplam 2 hanede 30 adet arı kovanı bulunmaktadır. Her bir kovana için temettuat 10 kuruş temettuat yazılmıştır.

Tablo-5.Arçar Kasabasında bulunan hayvanlar

Öküz	21 çift yani 42 re's	Sağmal manda	8 re's
Kısırak	15 re's	Sağmal inek	34 re's
Arı kovanı	30 adet		

Defterlerde ekili tarlalar "Mezru Tarla" olarak gösterilmiştir. Kiraya verilen tarlalar ile o yıl boş bırakılanlar ayrıca yazılmıştır. Ekili tarlalar, hem boş bırakılanlara, hem de kiraya verilenlere nazaran çok daha fazladır. "Mezru tarla" adıyla yazılanlar hububat ekilen tarlalardır. Gayr-i mezru tarla ise ekilmeyen veya nadasa bırakılan tarlalardır. 35 hane sahibine ait ve tasarrufunda bulunan çayır mevcuttur. 33 kıta tarla ekili ve ürün elde edilmekteyken 3 tarlada ekim yapılmamıştır.

Arçar Kasabasında bulunan bazı kişilerin tasarruf bulunda Polmiye Nahiyesinde ve Lom Kazasında köyler bulunmaktadır. Bu nedenle emlaklerinin

kaydının bu köylerde yapılacağı ifade edilmiştir. Bu kişilerin köylerde yetiştirilen hinta (buğday) ve kokorozdan (mısır) icar-ı zemin adı altında alınan vergileri temettuatlarına kayıt edilmiştir. Bölgede çoğunlukla buğday ve mısır yetiştirilmektedir. Arçar Kasabasında üretimi yapılan, vergiye dâhil edilen buğday ve mısırın miktarı şu şekildedir: 160 vukiyye buğday, 325 vukiyye mısır.

Sonuç

Demografik yapısı itibarıyla Arçar Kasabasının çok büyük bir bölümü Müslüman Türk oluşturmaktadır. Gayrimüslimler genellikle kasabanın varoş kısmında oturmaktadırlar. Arçar Kasabasında ikamet eden gayrimüslimler sayıları az olduğu için kayıtlara perakende olarak kayıt edilmişlerdir. Tuna kıyısında bulunması sebebiyle askeri stratejik bir öneme sahip olmuş ve nüfusun neredeyse yarısı askerlerden oluşturulmuştur. 108 yıllık bir döneme ait Vidin'e ait şer'iyye sicillerinde Arçar palangasına ait kayıtların yine büyük çoğunluğu %50'si askeri zümreye ait kayıtlardır. Temettuat defterinde de aynı şekilde Arçar Kasabası halkının % 50'sinin o bölgeyi korumakla görevli askeri görevlilerden oluştuğu görülmektedir. Kasaba da ikamet eden sivil halkın büyük ölçüde bağcılık ve hayvancılıkla uğraştığı hem Şer'iyye sicillerinde hem de temettuat defterinde görülmektedir. Koyun, keçi, inek, manda, bargir, arı ve öküz kasabada mevcut olan ve yetiştirilen hayvanlardır. Öküz genellikle arabası ile kayıt edilmiştir ve tarla sürmek için kullanılmaktadır. Kasabada bulunan değirmen sayısı temettuat defterlerinde 4 adet olarak kayıt edilmiştir. Şer'iyye Sicillerinde Arçar sakinlerine ait 1774 yılına ait nehir üzerinde 2 bab değirmenden bahsedilirken 1813 ve 1820'lere ait kayıtlarda 3 adet değirmenden bahsedilmektedir. Arçar Kasabasının ihtiyacına cevap veren değirmenlerin sayısında bir değişim görülmemekle bu nedenle nüfusunun fazla artmadığı da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Arçar bir yüzyıl içerisinde askeri kol olma özelliğini muhafaza etmiştir.

Tablo-6.Tereke kayıtları(1715-1800)

Defter No ve sayfa numarası	Tereke sahibinin adı	Mesleği	Çocuk sayısı	Menzil, bağ, gemi, hayvanat	Miras miktarı
305 VŞŞ, s.53-54 (1715-1718)	Abdulaziz Ağa	Arçar Palangası dizdarı	Ali Beşe, Mahmud, Havva, Fatma	Mushaf-ı şerif: 81 Menzil: 1300 Dükkan ma bağ: 360	61.516 pare

				Siyah sagir inek maa buzağı: 140 Sarı döğe:100 Defa siyah inek maa buzağı: 600 Defa gök inek maa buzağı: 200 Gök döğe maa buzağı: 160 siyah dana: 80 Gök inek maa dana: 300 Gök tosun: 40 Öküz çift :560 Kovan: 36/1440 Mihri müeccel: 1120	
8 VŞŞ, s.46	Abdulaziz ibn-i Ahmed	Arçar palangası dizdarı	Zevcesi tarafından açılan yarım dönüm bağ davası	-	-
19 VŞŞ, s.51-53	Mahmud Ağa	Gureban ağası		Han, dükkan 2, menzil, arsa, bağ:5120	Duyunu terekesin den ez yed
19 VŞŞ, s.40	Mehmed Ağa ibn-i Abdullah	Gureban ağası		Bir han, bir miktar arsa, iki dükkan, bir bab soba ve bir ateş evi, bir kilar ve bir miktar havluyu muhtevi menzil, iki kıta bağ	Terekesi nden duyunu e-yed
9 VŞŞ, s.94	El-Hac Osman Ağa ibn-i Abdullah	Beşlü ağası	Oğlunun oğlu Emin Ağa	İnek maa buzağı: 320 Kasabada menzil: 240 Menzil: 3200 pare	13.870 pare

25a VŞŞ, s.72	Ahmed Beşe ibn-i Ömer	Dergah-ı ali yeniçeri zümresinden	İbrahim, Havva	Menzil: 1200 pare İnek: 200 pare İnek: 200 pare Tosun: 200 pare	18.781 pare
25a VŞŞ, s.94	Ümmühani bint-i Sefer ibn-i Halil	-	-	Tarla: 50 Tarla-i mezrua: 200 Menzil: 400	1723
55 VŞŞ, s.61-68	El-Hac Osman bin Abdullah	Beşlü Ağası	Mehmed Emin		40 kuruş
54 VŞŞ, s.46-47	Ayşe bint-i Abdullah	-	-	Menzil: 4000 İnek:3= 400 Öküç res:3=1040 Saman maa otluk:360 Mihir-i müeccel: 1200	20197
54 VŞŞ, s.2	Boşnak Cafer Beşe	64 cemetten	Ayşe	kasaba-i mezburede vaki menzili: 80	1700
64 VŞŞ, s.11	Ali Beşe ibn-i Abdullah	Dergâh-ı ali yeniçerilerinden 47 bölük yoldaşlarından	Mehmed, Ahmed, Ayşe, Havva	İnek maa buzağı:2=480 Han maa kahvehane: 24000 Sağmal maa keçi maa kısır ağnam:407:16400 Bakar çift maa araba: 1250 Menzil: 2400	41.238 pare
44 VŞŞ, s.20	64. cemaatin yoldaşlarından İsmail Beşe ibn-i Hüseyin	Asker	Fatma, Havva, Hanife	İnek maa 2 buzağı:400 Tosun: 166 Kovan/140: 4360 Kovanlık yeri: 440 Bir bab menzil:6000	2900

				Kasabada bağçe:810	
44 VŞŞ, s.21	Emine bint-i Abdullah	-	Ahmed, Fatma, Havva, Hanife	Mihr-i müecceli: 1200	3800
44 VŞŞ, s.40	Hacer bint- i Hüseyin(D izdar Osmanın eşi)	-	Mahmud	Mihr-i müecceli:2640	8120
44 VŞŞ, s.41	Rıdvan kethüda	kethüda	Ali, Ayşe, Hatice, Rukiye,n Osman	Öküz çift araba: 800 Giyah: 480 Bargir :800 Dana maa boğa: 400 Bağ: 400 Menzil: 8000	11006
52 VŞŞ, s.74	Selim Beşe ibn-i Abdullah	28 cemaatin yoldaşlar ından	Abdulhali m, Hasan,	--	
63 VŞŞ, s.224	Abdullah Beşe ibn-i Ahmed		Hava	Giyah tepe: 1770 Bargir: 4000 Merkep: 240 Koyun :326=27.984 Menzil: 8000 Mihr-i müeccel: 1000	23067 pare
63 VŞŞ, s.189-190	Mustafa Alemdar ibn-i Abdullah	15 cemaatin yoldaşlar ından	Hüseyin, Ahmed, Fatma, Hamide, hamile eşi		3741 kuruş
61 VŞŞ, s.117-118-	Küçük el- Hac Ali	15.cemaat ın	Emine, Habibe	Menzil-i hariciyesi: 600	10.750 kuruş

119-121-179-190	Beşe ibn-i Abdullah	yoldaşlarından tarikhac-ı şerifde vefat etmiş		Menzil-i dahiliye: 400 Han odalarıyla maa dükkan: 400 Kahvehane maa dekakin: 300 Muhtab dükkan: 70 Dekakin maa ahur ve havlu: 350 Bağ çerik: 20 Bahçe maa çiftlik: 60 Giyah tepe: 50	
37 VŞŞ, s.55	Ahmed Beşe ibn-i İsmail	15. cemaatin	Emine, Rukiye, Havva		4453 pare
159a VŞŞ, s.171	Halil Beşe ibn-i Abdullah		Hüseyin, Hasan, Osman	Kısrak :30 Tay 2 res: 32 pare Bargir: 16 Öküz maa araba: 43 İnek: 35 İnek: 25 Otluk tepe: 13 Kovan, 87: 153.70 pare Bargir: 30 Otluk tepe:8, 16 Menzil: 120 Arçar kurbunda çiftlik ebniyesi: 10 Koyun. 43: 64	556 kuruş
71 VŞŞ, s.166	Petre veled-i	-	Petre, Filore,	Menzil:500	622.20

	(boş)		Çino ve Gorgi		
71 VŞŞ, s.166	İlye	-	Kardeşleri ne kalmış		22388 pare
46 VŞŞ, s.68	Es-Seyyid Uzun Mehmed Beşe ibn-i Abdullah		Emine, Fatma	Bargir maa takım: 2411 İnek: 441 Keçi: 10=1360 Kovan:1001 Kasabada hali arsa: 670 Menzil: 3200 Bağ: 800 Mihr-i müeccel: 1560	10280
11 VŞŞ, s.12	Kara Mustafa Beşe ibn-i Abdullah	31 cemmatın yoldaşlarından	Ali, Ayşe,	Polmiye kazasında Mukarreş(?) nehri üzerinde 2 göz değirmen ve iki kıta bağ, Birdel tabir olunur zir-i zemin ve zana tabi harami 3 dönüm arsa	350 kuruş
77 VŞŞ, s.61	Hüseyin Beşe	Gureban neferatından	İbrahim, Süleyman, İsmail	Damızlık keçi:41= 164 Öküz çift: 106 İnek ma buzağı: 560 Menzil: 400 Mihr-i müeccel: 480	2054
310 VŞŞ, s.3	Hamza Beşe ibn-i Abdullah	31 cemaatin yoldaşlarından	Azize, Ayşe, Hatice, Ümmühani, Zeynep	Kasaba sukunda fırın: 16000 Hırdavat menzil: 800 Bakkal dükkânı:4800 Bağçe: 1200 Kasaba civarında bağ maa gonca: 6000 Menzil: 7200	50395 pare

169 VŞŞ, s.10	Ali Ağa	62 cemaatin serdenge çti Ağası	Osman, Ahmed, Ali, Ayşe, Rukiye, Hacer ve Hatice	Enam-ı şerif: 100 Saat: 530 Erkek malak:14 Sagır bargir: 17 Defa malak: 7 Koyun sağmal:280= 448 Keçi:118, 2542 Menzil: 400 Dükkan: 50 Bağ: 20	2514 kuruş
169 VŞŞ, s.54	Mustafa Alemdar Ağa	15.cemaat in yoldaşlar ından	Hüseyin, Ahmed, Hamide	-	2813 kuruş
82 VŞŞ, s.164	Ali Beşe ibn-i Abdullah	64 cemaatin yoldaşlar ından	Mehmed, Havva, Meryem, Ümmügüls üm	Menzil. 4000 Örende bağ: 2400 Defa bağ: 1000 Bahçe varoşunda:2000 Defa bağ: 1400(pare)	533 kuruş 25 pare
79 VŞŞ, s.89	Hüseyin Beşe ibn-i Ahmed	2.cemaati n yoldaşlar ından katlen vefat eden	-		
79 VŞŞ, s.99	Osman Beşe ibn-i Abdullah	26 bölüğün yoldaşlar ından	İbrahim, Havva, Fatma, Hatice	Menzil: 6000 Dükkan-ı alat:200	6537 pare
6 VŞŞ, s.178	Serraç Molla Ahmed	52 cemaatin yoldaşlar	Hasan, İsmail, diğer	Menzil: 250 Defa menzil: 80	1324 kuruş

	ibn-i Ali	ından	zevcesinde n eşi Rüstem	Bağ: 30 Bağçe: 25 Giyah: 3	
6 VŞŞ, s.181	Molla Ahmed Beşe	19 cemaatin yoldaşlar ından	İbrahim, Abdullah, Havva, Hafize	Menzil: 12000 Manda: 1600 Merkep: 400 Dükkan: 4800 Bağ: 800	50433 pare

Tablo-7.Tereke kayıtları (1800-1823)

Defter No ve sayfa numarası	Tereke sahibinin adı	Mesleği	Çocuk sayısı	Menzil, bağ, gemi, hayvanat	Miras miktarı
53 VŞŞ	Mustafa Alemdar		Hanko	-	263.5 kuruş
53 VŞŞ	Arçarlı Tosun Reis			-	Duyunu terekesin den ez- yed
47 VŞŞ, s.53	Ömer Beşe		Rukiye	Han yurdu: 200 Ekmekçi dükkanı yurdu: 50 Menzil yurdu:100 Bağ:70 Defa bağ kale bayırında: 31 Çiftlik yurdu:125 Bağ: 130	647 kuruş
47 VŞŞ, s.53	Rukiye bint-i		Mustafa, Emine	Mihr-i müeccel: 30	

	Ömer Beşe				
47 VŞŞ, s.95	Boşnak Cafer Beşe	64 cemaat	Ayşe,	Menzil: 80	1450 kuruş
168 VŞŞ, s.67-68	Süleyman Alemdar Ağa		Hüseyin, Zeynep, Havva	Öküz maa araba: 100 Kovan: 890 Debbağhame dükkanı:400 İki kıta bağ:100 Asiyab taş: 1500 Menzil: 400	7395 kuruş
168 VŞŞ, s.68	Boşnak Mehmed Beşe		Fatma	Öküz maa araba: 150	91.30
66 VŞŞ, s.3	Feyzullah Ağa		Diğer eşinden Ayşe, Katku, eşi hamile	Kasabada menzil: 220	-
36 VŞŞ, s.64	Meryem bint-i Hasan		Havva		201.20
36 VŞŞ, s.85	Mehmed Halife bin Abdullah		Çelebi Mehmed, Süleyman, Pişegan, Hanife	Camus: 110 Bargir:40	13.31
36 VŞŞ, s.100	Maktul Cafer Beşe		Ahmed, Mehmed, Hatice, Hafize	İki adet dükkan: 200 Nısf menzil: 80 Kayık maa edavat: 126	1357.20
34 VŞŞ, s.30-31	Yahya Halife		Ahmed, Emine, Zarife,	Kovan:80 Öküz maa araba: 100	4132. 07

				İnek : 50 Defa inek: 50 Camus:200 Dana:20 Ekmekçi dükkanı:300 Bağ ve derununda ars: 250 Debbağhane rub hissesi:100 Menzil: 450	
50 VŞŞ, s.8-9	Mustafa		Diğer zevcesinde n çocukları: Ahmed, Hasan, Osman Fatma	Öküz maa araba: 155 İnek maa buzağı:71 Camus kebir:90 Camus boğa:60 Sagır camus:60 İnek:58 Sagır camus malağı:40 Camus sagır: 15 Haraba müşrif asiyab taş: 490	1058
50 VŞŞ, s.39-40	El-Hac Osman Alemdar	Arçar kasabası serdarı	Diğer zevcesinde n çocukları: Ümmügül üm, Havva,	Ganem 200 res: 1500 Hergele 26 res: 500 Kasaba kurbunda değirmen:1500 Öküz araba: 150 İnek res: 38 Defa inek: 40 Bargır: 156 Camus: 68 Camus: 54	4747

				Öküz çift: 33.20 Öküz çift: 42 İnek res:20 Menzil: 550	
84 VŞŞ, s.108	Kona	-	Nayedine	Varoşda menzil: 300 Bağ: 200	587 kuruş 24 pare
84 VŞŞ, s.112	Çanko	terzi	Gorgi, Mariya, eski eşinden Berve, Dimitre	İnek: 55 Kısrak maa tay: 80 Bahçe: 40 Bağ: 150 Haraba müşrif menzil: 1100	2 kuruş 34 pare
84 VŞŞ, s.112-113	Hafız Mehmed		Mehmed, Emine, Ayşe	İnek: 20 Camus: 50 Kovan:100 Bakkal dükkanı: 150 Menzil: 500	1698 kuruş 1 pare

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

ML.VRD.TMT.d, No:15910 Arçar Temettuat Defteri

Vidin Şer'iyye Sicilleri

5, 6, 8, 9, 11, 19, 13, 25 a, 36, 19, 34, 37, 38, 43, 44, 47, 50, 52, 53, 54, 55, 61, 63, 66, 67, 71, 79, 84, 167, 168, 169, 184, 305, 310, 346.(Numaralı Şer'iyye Sicilleri)

B. Araştırma Eserler

DEFTERDAR SARI MEHMED PAŞA, *Zübde-i Vekayiat: Tahlil ve Metin (1066–1116/1656–1704)*, Haz. Abdulkadir Özcan, TTK, Ankara 1995.

- ERTAŞ, M. Yaşar, “İbrahim Hamdi’ye Göre Silistre’den Vidin’e Tuna Kıyısındaki Osmanlı Şehirleri”, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Bildirileri*, Eskişehir 2005, s. 249–250.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, “Derbend”, *DİA*, C.9, 162-164
- KÖKSAL, Osman, “Balkanlarda Birlikte Yaşama Standardının Göstergesi Olarak XIX. Yüzyıl Ortalarında Bir Osmanlı Ordugah Kasabasının Demografik, Sosyo-Ekonomik Panoraması”, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Bildirileri*, Eskişehir 2005, s. 217–228.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.I, Editör: E. İhsanoğlu, İstanbul 1994.
- SELANİKLİ MUSTAFA EFENDİ, *Tarih-i Selaniki (1595–1600)*, C. II, Hazırlayan: Mehmet İpşirli, TTK, Ankara 1999.
- SELÇUK, Hava, “Vidin’de Toplumsal Hayat: 13 Numaralı Şer’iyye Siciline göre (1698–1699)”, *Karadeniz*, Sayı: 14, 2012, s.27–46.
- SELÇUK, Hava, “Yakınçağda Vidin (Darü’l-Cihad ve’l-Mücahidin Mahrusa-i Vidin)”, *Balkanlarda Osmanlı Şehirleri*, (yayınlanacak)
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı*, İstanbul 1990.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, İstanbul 1971.
- ÜNAL; Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011.
- ZIROEVİC, Olga, “Palanga”, (La Ville Balkanique, 15.-19. Siécle Studia Balkanica 3, Sofya,1970), (Çev: Murat Özyüksel), *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı: 44, İletişim Yay., İstanbul 1987, s. 48-50.